

Współczesne kanony na temat Biskupa Rzymskiego: łacińskie i wschodnie. Porównanie oraz ich źródła

Osoba oraz urząd Biskupa Rzymskiego – najwyższy i najważniejszy w całym Kościele, nieporównywalny z żadnym innym urzędem, czy to w samym Kościele, czy też w społeczności świeckiej, trwający nieprzerwanie przez wieki oraz tysiąclecia i jednocześnie pozostający niezmiennym i ciągle z pietyzmem odkrywanym, a przy tym *Romanus Pontifex a nemine iudicatur*¹ – to problematyka i tematyka niezmiernie bogata, ważna i złożona. To również przedmiot wielowiekowej i dogłębnej analizy teologiczno-prawnej, który doczekał się, między innymi, interesujących monografii, ważnych sympozjów naukowych, jak również publikacji zawierających osobiste odniesienia do konkretnych papieży².

¹ Kodeks kanonów Kościołów wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II, Lublin 2002 [dalej: KKKW], kan. 1058. Zob. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983) pars II, s. 1–301; tekst łacińsko-polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984 [dalej: KPK], kan. 1404.

² Zob. AA. VV., *Il primato del successore di Pietro*. Atti del simposio teologico, Roma, dicembre 1996, Città del Vaticano 1998; T. Bertone, *I miei papi*, Torino 2018; S. Dziwisz, *Świadectwo*, Warszawa 2007; *Primato pontificio ed episcopato*. Dal primo millennio al Concilio Ecumenico Vaticano II. Studi in onore dell'Arcivescovo Agostino Marchetto, a cura di J. Ehret, Città del Vaticano 2013; J. Krzywda, *Prymat papieski i Kolegium Biskupów w świetle nauki Vaticanum I i II*, Kraków 2008; U. Lattanzi, *Il primato romano*, Brescia 1962; *Il primato del Vescovo di Roma nel primo millennio. Ricerche e testimonianze*. Atti del simposio storico-teologico, Roma, 9–13 Ottobre 1989, a cura di M. Maccarrone, Città del Vaticano 1991; G. L. Müller, *Papież: posłannictwo i misja*, Kraków 2017; V. De Paolis, G. Feliciani,

Należy także zauważyć, że osoba i urząd Biskupa Rzymskiego nadal są przedmiotem żywego zainteresowania naukowego, o czym świadczą aktualne publikacje, zarówno z prawa kanonicznego, jak i te historyczno-teologiczne³. Wynika to między innymi z faktu, że sposób sprawowania urzędu Biskupa Rzymskiego jest bardzo dynamiczny, z czym związana jest nieustanna i powszechna troska o losy oraz dobro Kościoła i świata – to zaś łączy się zawsze z poszukiwaniem nowych rozwiązań, duszpasterskich i prawnych, adekwatnych do ciągle zmieniających się czasów oraz nowych wyzwań i problemów – a przede wszystkim stała troska o zbawienie dusz⁴.

Niewątpliwie w nurcie licznych wypowiedzi na szczególniejszą uwagę zasługuje dokument opublikowany przez Kongregację Nauki Wiary, zatytułowany: *Il primato del successore di Pietro nel ministero della Chiesa. Considerazioni della Congregazione per la Dottrina della Fede* (1998)⁵. Dokument ten w pierwszym punkcie stwierdza, że aktualnie zagadnienie prymatu Biskupa Rzymskiego nabiera szczególnego znaczenia, także ekumenicznego; zwłaszcza po opublikowaniu przez papieża Jana Pawła II encykliki *Ut unum sint* (1995), w której zachęca on pasterzy oraz teologów do znalezienia nowych form sprawowania władzy prymatu, adekwatnych do wyzwań i sytuacji eklezjalnych⁶.

W artykule pragnę poddać analizie współczesne kanony na temat Biskupa Rzymskiego, to jest kanony zawarte w kodeksach prawa kanonicznego promulgowanych przez papieża Jana Pawła II, czyli w kodeksie łacińskim z roku 1983 oraz w kodeksie wschodnim z roku 1990. Skupię się nie tyle na komentarzu do nich, ile bardziej na ich porównaniu (czy też zestawieniu) oraz wskazaniu źródeł,

A. Longhitano, J. Manzanares, R. Sobański, *Collegialità e primato*, Bologna 1993; K. Rahner, J. Ratzinger, *Episcopato e primato*, Brescia 1966.

³ Zob. F. A. Alonso, *Cum Petro et sub Petro. Primato ed episcopato dal Vaticano I al Vaticano II*, Milano 2019; F. Coccopalmerio, *Verso possibili, nuove forme di esercizio del primato? Un tentativo di risposta a „Ut unum sint”, n. 95 con una esegesi del can. 333 § 2*, „Periodica” 108 (2019), s. 381–408.

⁴ Zob. Papież Franciszek, *List apostolski motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa. List apostolski motu proprio „Mitis et misericors Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (tekst łacińsko-polski)*, Tarnów 2015, s. 9.

⁵ Zob. Congregazione per la Dottrina della Fede, *Il Primato del Successore di Pietro nel Mistero della Chiesa*. Testo e commenti, Città del Vaticano 2002.

⁶ Zob. *Il Primato del successore di Pietro nel mistero della Chiesa. Considerazioni della Congregazione per la Dottrina della Fede*, w: Congregazione per la Dottrina della Fede, *Il primato del successore di Pietro nel mistero della Chiesa*, dz. cyt., s. 9, nr 1.

które ukształtowały ich współczesne brzmienie. Jednocześnie z metodologicznego punktu widzenia pozostaje rzeczą jasną, że istnieje ogromna liczba wypowiedzi, tak Magisterium, jak i doktryny, na temat osoby i urzędu Biskupa Rzymskiego, praktycznie od samych początków Kościoła, które wymagają rzetelnego studium; dobitnie świadczy o tym próba wskazania źródeł wymienionych powyżej obowiązujących norm prawnych.

Do takiego współczesnego porównawczego spojrzenia zachęca w szczególności oryginalna i ciągle aktualna wypowiedź Jana Pawła II, który zestawiając ze sobą kodeks łaciński oraz kodeks wschodni, wskazał, że możemy dzisiaj mówić o współczesnym *Corpus Iuris Canonici*, składającym się właśnie ze wspomnianych kodeksowych posoborowych unormowań Kościoła wraz z Konstytucją apostolską o Kurii Rzymskiej *Pastor bonus*⁷.

Jednocześnie cytowany Biskup Rzymski wskazał na konkretny pożytek wpływający ze wspólnego analizowania dwóch obowiązujących kodeksów Kościoła, przede wszystkim poprzez ich studium porównawcze⁸; zachęca do tego także papież Franciszek, który 31 maja 2016 roku podpisał kolejny list apostolski wydany w formie *motu proprio*, mający na celu zmodyfikowanie niektórych kanonów kodeksu z 1983 roku.

Wspomniana modyfikacja oraz nowelizacja obowiązujących kanonów łacińskich miała przede wszystkim na względzie ich zharmonizowanie z Kodeksem kanonów Kościołów wschodnich z roku 1990, stąd też dokument nosi tytuł *De concordia inter Codices*⁹. Przedmiotem prezentowanej analizy będzie zatem, zgodnie z wytyczonymi przez samych Biskupów Rzymskich metodami badawczymi, ukazanie urzędu Biskupa Rzymskiego określonego prawnie przez współczesny *Corpus Iuris Canonici*.

7 Zob. *Allocutio Summi Pontificis occasione praesentationis Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium in XXVIII Congregatione generali Synodus Episcoporum habita*, „Communicationes” 22 (1990), s. 208.

8 Zob. *Allocutio Summi Pontificis occasione praesentationis Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium in XXVIII Congregatione generali Synodus Episcoporum habita*, dz. cyt., s. 208.

9 *Litterae Apostolicae Motu Proprio Datae Quibus nonnullae normae Codicis Iuris Canonici mutantur*, „Acta Apostolicae Sedis” 107 (2016), s. 603. Por. T. Rozkrut, *Kontekst i zarys tematyki motu proprio „De concordia inter Codices”*, w: *Chrzest i małżeństwo – harmonizacja ustawodawstwa*, red. H. Stawniak, R. Kamiński, Warszawa 2018, s. 11–25.

1. Biskup Rzymski w KPK z 1983 roku

Chcąc dobrze poznać i zrozumieć współczesne normy prawne na temat osoby oraz urzędu Biskupa Rzymskiego, należy przywołać fundamentalne w tej materii magisterium Soboru Watykańskiego I, który przestawił doktrynę na temat prymatu oraz nieomyślności Biskupa Rzymskiego w *Constitutio dogmatica prima de ecclesia Christi Pastor aeternus*. W czasie swoich obrad sobór ten podejmował także zagadnienia związane z episkopatem, aczkolwiek nie przyniosły one dokumentu finalnego i dopiero Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* przedstawił własną doktrynę na temat Kolegium Biskupów¹⁰.

W dokumentach Soboru Watykańskiego I czytamy, że prymat jurysdykcji został powierzony jedynie Piotrowi, o czym wyraźnie mówią teksty ewangeliczne; to, co Chrystus Pan ustanowił w osobie Apostoła Piotra dla zbawienia wiecznego oraz dobra Kościoła, będzie trwać zawsze w Kościele; władza Biskupa Rzymskiego nie umniejsza władzy jurysdykcji biskupów, którzy zostali ustanowieni przez Ducha Świętego jako następcy Apostołów; Biskup Rzymski, kiedy naucza *ex cathedra*, to znaczy kiedy sprawuje urząd pasterza oraz nauczyciela wszystkich chrześcijan i określa mocą swojego najwyższego autorytetu apostolskiego, że nauczana doktryna w przedmiocie wiary oraz obyczajów ma być przyjęta przez cały Kościół, cieszy się asystencją Bożą, jaka mu została przyrzeczona w osobie Piotra, stąd też definicje podane przez Biskupa Rzymskiego nie podlegają zmianom¹¹. Ważnym dopowiedzeniem niech będą słowa kard. P. Erdő z sympozjum zorganizowanego przez Instytut Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie 17 listopada 2011 roku na temat *Urząd Biskupa Rzymu w służbie jedności Kościoła*, które umiejętnie wiążą nauczanie ostatnich soborów: „na Soborze Watykańskim I [...] z jednej strony został uroczystie zdefiniowany dogmat nieomyślności papieskiej, stanowiący również aspekt głównej rzeczywistości prymatu, ale został także określony z najwyższym autorytetem doktrynalnym prymat jurysdykcji papieża. Sobór Watykański II z jednej strony zaprezentował w szczególności sposób doktryny kolegialności biskupiej, z drugiej strony wyakcentował z całą jasnością nauczanie Soboru Watykańskiego I o prymacie”¹². Jak zatem łatwo zauważyć, magisterium Soboru Watykańskiego II stanowi

10 Por. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym*, Tarnów 2010, s. 43–47.

11 Por. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym*, dz. cyt., s. 44–46.

12 P. Erdő, *Władza Biskupa Rzymu. Ujęcie historyczno-prawne*, „*Annales Canonici*” 8 (2012), s. 9n.

fundament teologiczny dla dzisiejszych badań na temat Biskupa Rzymskiego; niemniej jednak nie może ono być postrzegane w oderwaniu od nauczania Soboru Watykańskiego I.

Współczesny posoborowy kodeks łaciński na temat Biskupa Rzymskiego stanowi w szczególności w kan. 331–335; ponadto w innych miejscach kodeksu znajdujemy odwołania do poszczególnych kompetencji Biskupa Rzymskiego. Są to szczegółowe oraz praktyczne unormowania prawne, które wynikają z kanonów ogólnych na temat władzy Biskupa Rzymskiego¹³.

1.1. Biskup Rzymski i Kolegium Biskupów

Warto przywołać na początku kan. 330, wyróżniony formalnie jako osobna norma w strukturze rozdziału na temat Biskupa Rzymskiego oraz Kolegium Biskupów, w którym czytamy: „Jak z ustanowienia Pańskiego święty Piotr i pozostali Apostołowie stanowią jedno kolegium, w podobny sposób są złączeni między sobą Biskup Rzymski, i biskupi, następcy Apostołów”. Mamy tutaj bardzo jasno ukazane, że każdy Biskup Rzymski pozostaje następcą św. Piotra, natomiast biskupi tworzący kolegium są następcami kolegium apostołskiego.

Oficjalnymi źródłami tego kanonu są konstytucja *Lumen gentium* (nr 22) oraz ogólnie, to znaczy bez podania numeru, Wstępna nota wyjaśniająca (*Nota Explicativa Praevia* – NEP) do tejże konstytucji¹⁴.

Najważniejszy wniosek płynący z przywołanego soborowego tekstu byłby ten, że bez głowy, czyli bez Biskupa Rzymskiego, kolegium nie posiada żadnego autorytetu [czytamy we Wstępnej nocie wyjaśniającej w nr 3: „O Kolegium, które nie istnieje bez Głowy, (...) A ponieważ Biskup Rzymski jest Głową Kolegium, może on sam jeden dokonywać pewnych czynności, które żadną miarą nie przysługują Biskupom, na przykład zwołać Kolegium i kierować nim, zatwierdzić normy działania itd.”], a przede wszystkim nie posiada żadnej władzy; ponadto Kolegium Biskupów istnieje nieprzerwanie i kształtuje historyczny obraz Kościoła; Kolegium Biskupów jest ukazane jakby na drugim miejscu, zawsze w zależności od swojej

¹³ Przykładowo por. P. Bianchi, *Il potere giudiziario del Romano Pontefice*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 13 (2000), s. 64–82; Z. Grochowski, *Il Romano Pontefice come giudice supremo nella Chiesa*, „Ius Ecclesiae” 7 (1995), s. 39–64; J. Jamin, *Il foro personale del Romano Pontefice per i capi di stato*, „Ius Ecclesiae” 27 (2015), s. 555–576.

¹⁴ Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Città del Vaticano 1989, s. 93.

głowy – Piotra, jednakże z podkreśleniem, że to on otrzymał jako pierwszy władzę „wiązań i rozwiązywania” wraz z zaznaczeniem, że taka kompetencja została przyznana również Kolegium¹⁵.

1.2. Łacińskie kanony na temat Biskupa Rzymskiego

Kanon 331, czyli pierwszy z kanonów na temat Biskupa Rzymskiego, określa, że jest on: Głową Kolegium Biskupów, Zastępcą Chrystusa i Pasterzem całego Kościoła tutaj na ziemi. Jest to niewątpliwie ważna i fundamentalna synteza teologiczna, do której zostało dodane: „dlatego, z racji swego urzędu, posiada on najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzę zwyczajną w Kościele, którą może wykonywać zawsze w sposób nieskrępowany”. W tym syntetycznym sformułowaniu została zawarta rzeczywistość prawa Bożego, w szczególności posłannictwo Piotra i jego następców w Kościele¹⁶. Jak należy zatem praktycznie rozumieć, że Biskup Rzymski ma tak określoną władzę?

Odpowiadając, na tak postawione pytanie, należy przywołać następujące wyjaśnienie: „te pięć określeń, zastosowanych w kan. 331 w celu zdefiniowania natury i treści najwyższej władzy, którą papież z prawa Bożego jest wezwany do wykonywania w Kościele powszechnym, oznacza: 1. *zwyczajna*, czyli że władza ta jest związana z mocy prawa z urzędem charakteryzującym się prymatem; 2. *najwyższa*, czyli że w wykonywaniu swojej władzy Biskup Rzymski jest wolny, nie zależy od biskupów członków kolegium i dlatego «nie może być sądzony przez nikogo» (kan. 1404); 3. *pełna*, czyli że władza ta nie jest tylko wykonawcza lub kontrolna, gdyż nie brakuje jej żadnego elementu istotnego, tak w relacji do jedności wiary, jak i w relacji do władzy w Kościele, czyli ma ona wymiar ustawodawczy, wykonawczy, czyli administracyjny i sądowniczy; 4. *bezpośrednia*, czyli że władza prymatu może być sprawowana przez papieża bezpośrednio, bez pośrednictwa, nad wszystkimi wiernymi oraz nad wszystkimi Kościołami partykularnymi, mimo że w relacji do tych ostatnich bezpośredniość autorytetu papieskiego jest postrzegana w celu potwierdzenia i zagwarantowania władzy własnej, zwyczajnej i bezpośredniej ich biskupów; 5. *powszechna*, czyli że obszar działania władzy papieża rozciąga się

¹⁵ Por. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym*, dz. cyt., s. 60.

¹⁶ Por. C. J. Errázuriz M., *Corso fondamentale sul diritto nella Chiesa*, vol. 1: *Introduzione. I soggetti ecclesiali di diritto*, Milano 2009, s. 374n.

na całą *communio Ecclesiae et Ecclesiarum*, gdyż jedynie on jest głową Kolegium Biskupów, a zatem także *caput totius Ecclesiae*¹⁷.

Gdy idzie o źródła tego kanonu, to oprócz kan. 218 z kodyfikacji pio-benedyktyńskiej z roku 1917¹⁸, zostały wymienione sukcesywne dwie wypowiedzi papieża Piusa XI (encyklika *Ecclesiam Dei* z 12 listopada 1923 i encyklika *Mortalium animos* z 6 stycznia 1928) oraz magisterium Soboru Watykańskiego II (w szczególności Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* – nr 18, 20, 22, 23; Wstępna nota wyjaśniająca – nr 3 i 4; Dekret o Kościołach wschodnich katolickich *Orientalium Ecclesiarum* – nr 3; Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* – nr 2; Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* – nr 2)¹⁹. Jest to zatem norma prawna o stosunkowo bogatych oraz dobrze wyróżnionych źródłach, np. w relacji do kan. 330 analizowanego wcześniej, przy czym, jak łatwo zauważyć, najwięcej źródeł pochodzi z magisterium Soboru Watykańskiego II.

Kolejna norma kodeksowa, czyli kan. 332 § 1, stanowi, że „pełną i najwyższą władzę w Kościele otrzymuje Biskup Rzymski przez zgodny z prawem i zaakceptowany przez niego wybór wraz z konsekracją biskupią”. Powyższa redakcja wydaje się być trochę nieszczęśliwa, lepiej byłoby napisać, że wybrany na urząd Biskupa Rzymskiego otrzymuje go w momencie akceptacji dokonanego wyboru, gdy już posiada święcenia biskupie; ponadto, wydaje się, że skierowanie uwagi na nabycie przez nowo wybranego Biskupa Rzymskiego pełnej oraz najwyższej władzy w Kościele jest tutaj zbędne, gdyż na ten temat stanowi bardzo jasno wcześniejszy kan. 331, gdzie władza Biskupa Rzymskiego została już określona jako najwyższa, pełna, bezpośrednia i powszechna.

17 E. Corecco, L. Gerosa, *Il diritto della Chiesa*, Milano 1995, s. 230.

18 „Romanus Pontifex, Beati Petri in primatu Successor, habet non solum primatum honoris, sed supremam et plenam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam tum in rebus quae ad fidem et mores, tum in iis quae ad disciplinam et reginam Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent. Haec potestas est vere episcopalis, ordinaria et immediata tum in omnes et singulas ecclesias, tum in omnes et singulos pastores et fideles, a quavis humana auctoritate independens” (CIC, can. 218, § 1–2). Gdy idzie o źródła zacytowanej normy kodeksowej z kodyfikacji pio-benedyktyńskiej z roku 1917, to trzeba ogólnie wskazać, są one bardzo bogate i mówiąc bardzo ogólnie, pochodzą tak z pierwszego, jak i drugiego millenium chrześcijaństwa – zob. *Codex Iuris Canonici Pii x Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae xv auctoritate promulgatus praefatione, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab emo Petro Card. Gasparri auctus*, Romae MCMXVIII, s. 94n.

19 Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, dz. cyt., s. 93.

Warto wskazać, że kodyfikacja z roku 1917 była w omawianym przedmiocie bardziej syntetyczna i stanowiła w kan. 219 następująco: „Romanus Pontifex, legitime electus, statim ab acceptata electione, obtinet, iure divini, plenam supremae iurisdictionis potestatem”.

Na temat konieczności posiadania przez nowo wybranego Biskupa Rzymskiego święceń biskupich została przeprowadzona dyskusja w ramach komisji przygotowującej nowe kanony, w czasie której jasno wskazywano, że kwestia posiadania przez Biskupa Rzymskiego święceń biskupich wypływa wprost z Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II: „Haec quaestio prae oculis habita est in elaboratione Constitutionis *Lumen gentium*, ubi dicitur ad potestatem sacram requiri pro Episcopis consecrationem, quod valet etiam pro Summo Pontifice, qui est Episcopus Romanus”²⁰. Trudno sobie bowiem wyobrazić, aby głową Kolegium Biskupów nie była osoba należąca do tego kolegium na mocy przyjętych święceń biskupich, co syntetycznie zapisał Jan Paweł II w Konstytucji apostolskiej o wakacie Stolicy Apostolskiej i wyborze Biskupa Rzymskiego w roku 1996: „zgodnie z prawdą i nauką wiary władza Papieża pochodzi bezpośrednio od Chrystusa, którego jest On Zastępcą na ziemi, to nie ulega również wątpliwości, że taka najwyższa władza w Kościele jest mu przyznana «przez zgodny z prawem i zaakceptowany przez niego wybór wraz z konsekracją biskupią»”²¹.

Wydaje się zatem, że prawodawca posoborowy jako minimum zakłada posiadanie przez elekta święceń kapłańskich, trudno sobie bowiem wyobrazić, aby został wyświęcony na biskupa wierny, który przyjął tylko sakramenty: chrztu, bierzmowania, Eucharystii oraz pokuty; dlatego też wyraził to w sposób następujący: „Stąd tę samą władzę otrzymuje od momentu przyjęcia wyboru na Papieża ten elekt, który posiada sakrę biskupią. Gdyby elekt nie miał sakry biskupiej, powinien być zaraz konsekrowany na biskupa”²². Takie sformułowanie świadczy o szerokich możliwościach, gdy idzie o wybór na Biskupa Rzymskiego, stąd też niekoniecznie musi on być fizycznie obecny na konklawe, aczkolwiek można także wskazać, że zgodnie z bardzo starym zwyczajem kandydat na nowego papieża wybierany jest właśnie z grona kardynałów elektorów zebranych

²⁰ „Communicationes” 9 (1977) 1, s. 114.

²¹ Konstytucja apostolska *Universi Dominici Gregis* Ojca Świętego Jana Pawła II o wakacie Stolicy Apostolskiej i wyborze Biskupa Rzymskiego, Watykan 1996 [dalej: UDG], wstęp.

²² KPK, kan. 332 § 1.

na konklawe. Mimo że w historii Kościoła na papieży byli wybierali zarówno diakoni, jak i świeccy, to od roku 1378 na Biskupa Rzymskiego wybierany był zawsze kardynał²³.

Z kolei kan. 332 § 2 kodeksu Jana Pawła II z roku 1983 stanowi dość oryginalnie: „Gdyby się zdarzyło, że Biskup Rzymski zrzekłby się swego urzędu, to do ważności wymaga się, by zrzeczenie zostało dokonane w sposób wolny i było odpowiednio ujawnione; nie wymaga zaś niczyjego przyjęcia”. Co ciekawe, kiedy w wypadku kan. 332 § 1 dla powyższej współczesnej normy kanonicznej zostały wskazane konkretne źródła (tj. kan. 219 z kodyfikacji z roku 1917, Konstytucja apostolska papieża Piusa XII *Vacantis Apostolicae Sedis* z 1945 roku, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* Soboru Watykańskiego II oraz Konstytucja apostolska papieża Pawła VI *Romano Pontifici eligendo* z 1975 roku)²⁴, to w wypadku kan. 332 § 2 jako źródła te same normy zostały przywołane jedynie dwie ogólne normy na temat rezygnacji kanonicznej z kodyfikacji poprzedniej, tj. kan. 185 i kan. 186²⁵; natomiast zupełnie został pominięty kan. 221, w którym czytamy: „Si contingat ut Romanus Pontifex renuntiet, ad eiusdem renuntiationis validitatem non est necessaria Cardinalium aliorumve acceptatio”.

Wszystko to oznacza zarazem powolną zmianę mentalności prawodawcy kanonicznego, który dzisiaj dopuszcza wprost możliwość rezygnacji przez Biskupa Rzymskiego ze sprawowanego urzędu, aczkolwiek w bogatej historii Kościoła już wcześniej miały miejsce podobne wypadki. Przykładem może być papież Celestyn V, który zrezygnował z pełnienia urzędu Biskupa Rzymskiego po pięciu miesiącach i ośmiu dniach od dnia wyboru²⁶ – 13 grudnia 1294 złożył przed kardynałami swoje insygnia papieskie i udał się na pustelnię; natomiast współcześnie uczynił to papież Benedykt XVI, 11 lutego 2013 ogłaszając na konsystorzu kardynalskim swoją rezygnację. W tym ostatnim przypadku, zgodnie z wolą samego Benedykta XVI, *sede vacante* zaistniała 28 lutego 2013 roku o godz. 20.00. Jako powód zrzeczenia, wybrany na Biskupa Rzymskiego 19 kwietnia 2005 roku

²³ Por. L. Chiappetta, *Il codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. 1, Napoli 1988, s. 411.

²⁴ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, dz. cyt., s. 93.

²⁵ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, dz. cyt., s. 93n.

²⁶ Por. L. Chiappetta, *Il codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, dz. cyt., s. 412.

po śmierci Jana Pawła II, Benedykt XVI podał słabnące siły fizyczne i duchowe oraz zaznaczył, że czyni to dla dobra Kościoła²⁷. W kontekście rezygnacji papieża Benedykta XVI warto dodać, że temat ten był już publicznie podejmowany w literaturze Kościoła w ostatnich latach²⁸.

Komentatorzy wskazują ponadto, że zgodnie z normą kan. 187 do godziwości zrzeczenia się urzędu kościelnego winna zaistnieć dodatkowo słuszna przyczyna: „każdy, kto jest poczytalny, może dla słusznej przyczyny zrzec się urzędu kościelnego”; wskazują także, że nie jest wymagane, aby takie ewentualne zrzeczenie się było przyjęte przez innych (np. przez Kolegium Kardynalskie lub przez Kolegium Biskupów, którego głową jest papież), bowiem to sugerowałoby istnienie na ziemi organu władzy wyższej od władzy papieża, a przecież żadna władza na tym świecie nie jest wyższa od władzy prymacjalnej Biskupa Rzymskiego²⁹. Wskazane powyżej elementy skrupulatnie wypełnił papież Benedykt XVI w akcie swojej rezygnacji.

Bardzo praktyczny kan. 333 § 1–3 określa, że „na mocy swego urzędu, Biskup Rzymski nie tylko posiada władzę nad całym Kościołem, lecz również otrzymuje nad wszystkimi Kościołami partykularnymi oraz ich zespołami naczelną władzę zwyczajną, przez którą zostaje jednocześnie potwierdzona i umocniona władza własna, zwyczajna i bezpośrednia, jaką posiadają biskupi w Kościołach partykularnych powierzonych ich pieczy. W wykonywaniu zadania najwyższego Pasterza Kościoła Biskup Rzymski jest zawsze złączony wspólnotą z pozostałymi biskupami, a także z całym Kościołem. Jemu jednak przysługuje prawo określania – zgodnie z potrzebami Kościoła – sposobu, indywidualnego lub kolegiального, wykonywania tego zadania. Przeciwno wyrokowi lub dekretowi Biskupa Rzymskiego nie ma apelacji lub rekursu”³⁰.

Sukcesywnie czytamy w kan. 334, że „W wykonywaniu zadania Biskupowi Rzymskiemu świadczą pomoc biskupi, którzy mogą to czynić w różny sposób, w tym także poprzez Synod Biskupów. Ponadto świadczą mu pomoc kardynałowie, a także inne osoby oraz różne instytucje stosownie do aktualnych potrzeb. Wszystkie te osoby

²⁷ Por. T. Rozkrut, *Abdykacja*, w: *Leksykon prawa kanonicznego*, red. M. Sitarz, Lublin 2019, k. 2.

²⁸ Zob. P. Granfield, *Papal resignation*, „Jurist” (1978), s. 118–131.

²⁹ Por. T. Rozkrut, *Abdykacja*, dz. cyt., k. 2n.

³⁰ Na temat stosunkowo bogatych źródeł tego kanonu zob. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabeticum auctus*, dz. cyt., s. 94.

i instytucje, w imieniu i jego władzą wykonują powierzone sobie zadania dla dobra wszystkich Kościołów, zgodnie z normami określonymi w prawie”³¹.

Pozostaje rzeczą interesującą, że w zacytowanym kanonie została wprost wymieniona tylko jedna instytucja, niewątpliwie bardzo ważna we współczesnym Kościele posoborowym, a jest nią Synod Biskupów, który za kolejnych pontyfikatów przechodzi sukcesywne fazy swojego rozwoju³².

Ostatni z pięciu kanonów łacińskich na temat Biskupa Rzymskiego stanowi, że „Podczas wakansu stolicy rzymskiej lub przeszkody w jej działaniu nie należy niczego zmieniać w zarządzie Kościoła powszechnego; powinny zaś być zachowane ustawy specjalne wydane na te okoliczności”³³. Właściwym komentarzem do powyższej normy niech będzie nauczanie Jana Pawła II: „to, co jest zlecone przez kanon 335 Kodeksu Prawa Kanonicznego i ponownie postanowione w kanonie 47 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, uzasadnia obowiązek wydawania i stałego dostosowywania specjalnych praw regulujących kanoniczne powierzenie Stolicy Rzymskiej, wakującej z jakiegokolwiek powodu”³⁴.

Zestawiając źródła łacińskich kanonów na temat Biskupa Rzymskiego, warto podsumować, że oprócz przywołania kanonów z kodyfikacji pio-benedyktynskiej z roku 1917, znajdują się tam odwołania do magisterium Soboru Watykańskiego (w szczególności do takich dokumentów, jak: *Christus Dominus*, *Lumen gentium*, *Orientalium Ecclesiarum*, *Unitatis redintegratio*) oraz do wybranych encyklik i konstytucji apostolskich następujących papieży: Piusa XI, Piusa XII, Pawła VI oraz Synodu Biskupów z roku 1969³⁵.

31 Zob. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, dz. cyt., s. 94.

32 Por. F. Candia, *Collegialità e Sinodo dei Vescovi sotto il pontificato di Papa Francesco*, Rubbettino 2018, passim; T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym*, Tarnów 2010, passim.

33 KPK, kan. 335. Zob. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, dz. cyt., s. 94.

34 UDG, wstęp.

35 Zob. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, dz. cyt., s. 93n.

2. Biskup Rzymski w KKKW z 1990 roku

Zanim zostaną ukazane kanony wschodnie na temat Biskupa Rzymskiego, warto wskazać, że wschodni kan. 42 na temat Biskupa Rzymskiego oraz Kolegium Biskupów jest powtórzeniem łacińskiego kan. 330³⁶. Takie samo spostrzeżenie dotyczy także przetłumaczenia kanonu wschodniego na język polski³⁷.

Powyższa uwaga wynika przede wszystkim z tego faktu, że zarówno norma łacińska, jak i wschodnia, jest przeniesieniem do współczesnych posoborowych kodeksów Kościoła tego samego fragmentu z Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II (nr 22a), który jedynie w sposób minimalny został zmodyfikowany podczas prac kodyfikacyjnych.

Również zestawienie kodyfikacji łacińskiej i wschodniej, dokonane przez Carla G. Fürsta, potwierdza powyższą uwagę na temat identyczności kanonu łacińskiego oraz wschodniego³⁸. Stąd też zostały sukcesywnie wskazane te same źródła tej właściwej jednej, ogólnej, ale bardzo istotnej normy prawnej, która pozostaje syntetycznym ukazaniem ważnej eklezjologicznej prawdy teologicznej³⁹. Niemniej jednak warto w tym miejscu podkreślić, że publikacja źródeł kanonów wschodnich jest bardziej szczegółowa w relacji do opublikowanego wcześniej wykazu źródeł kanonów łacińskich.

W magisterium soborowym, które należy postrzegać jako teologiczny fundament przywołanych norm kodeksowych, czytamy: „Jak z ustanowienia Pańskiego św. Piotr i pozostali Apostołowie stanowią jedno Kolegium apostoelskie, w podobny sposób Biskup Rzymu, Następca Piotra, i biskupi, następcy Apostołów, pozostają we wzajemnej łączności”⁴⁰.

³⁶ Por. J. I. Arrieta, *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*, Milano 1997, s. 219n.

³⁷ Zob. *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, Lublin 2002, s. 87.

³⁸ Zob. C. G. Fürst, *Canones Synopse zum Codex Iuris Canonici und Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, Freiburg–Basel–Wien 1992, s. 21 i 119.

³⁹ Oficjalnymi źródłami kanonu wschodniego, podobnie jak kanonu łacińskiego, są Konstytucja dogmatyczna o Kościele (nr 22) oraz Wstępna nota wyjaśniająco (NEP), przy czym został podany jej konkretny numer (1). Pontificium Consilium De Legum Textibus Interpretandis, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*. Fontium annotatione auctus, Città del Vaticano 1995, s. 15.

⁴⁰ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Poznań 2002, s. 123.

Pierwszy ze wschodnich kanonów, już z rozdziału na temat Biskupa Rzymskiego, analogicznie do łacińskiego kan. 331, określa urząd Biskupa Rzymskiego oraz definiuje jego władzę. Są to normy tożsame, aczkolwiek wykaz źródeł wschodnich kan. 43 jest imponujący i obejmuje oprócz tych wspólnych z analogicznym kanonem łacińskim (przede wszystkim chodzi tutaj o soborową konstytucję *Lumen gentium* oraz o takie dokumenty Soboru Watykańskiego II, jak: *Orientalium Ecclesiarum*, *Unitatis redintegratio*, *Christus Dominus*), czy wynikających z własnej tradycji prawnej zawartej w m.p. Piusa XII *Cleri sanctitati* z roku 1957, także bardzo szeroki wykaz źródeł, które należy określić jako historyczne, gdyż niektóre z nich sięgają pierwszych wieków Kościoła⁴¹. Niewątpliwie ich szczegółowa analiza to nie tylko żmudne, ale przede wszystkim wyjątkowe badanie naukowe.

Powyższa uwaga, natury merytorycznej, przede wszystkim w przedmiocie wierności własnym źródłem wschodniej tradycji prawnej, dotyczy także pozostałych kanonów wschodnich⁴², tj. kan. 44 § 1–2 (któremu odpowiada łaciński kan. 332 § 1–2), kan. 45 § 1–3 (któremu odpowiada łaciński kan. 333 § 1–3), kan. 46 § 1–2 (któremu odpowiada łaciński kan. 334) oraz kan. 47 (któremu odpowiada łaciński kan. 335)⁴³.

Na końcu rozdziału o Biskupie Rzymskim w kodeksie wschodnim został dodany kan. 48, w którym czytamy, że „Przez Stolicę Apostolską lub Stolicę Świętą rozumie się w niniejszym Kodeksie nie tylko Biskupa Rzymskiego, lecz także, o ile co innego nie wynika z prawa lub z natury rzeczy, inne dykasterie i instytucje Kurii Rzymskiej”; powyższej normie wschodniej odpowiada łaciński kan. 361, który stanowi: „Przez Stolicę Apostolską lub Stolicę Świętą rozumie się w niniejszym Kodeksie nie tylko Biskupa Rzymskiego, lecz także – o ile nie wynika co innego z natury rzeczy lub z kontekstu – Sekretariat Stanu, Radę Publicznych Spraw Kościoła, jak również inne instytucje Kurii Rzymskiej”⁴⁴. Warto także zwrócić uwagę, że kiedy procesowa norma łacińska stanowi w kan. 1404, być może zbyt ogólnie, że „Prima Sedes a nemine iudicatur”, to sukcesywne procesowe prawo wschodnie jest już

41 Pontificium Consilium De Legum Textibus Interpretandis, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, dz. cyt., s. 15n.

42 Zob. Pontificium Consilium De Legum Textibus Interpretandis, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, dz. cyt., s. 16–18.

43 C. G. Fürst, *Canones Synopse zum Codex Iuris Canonici und Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, dz. cyt., s. 21 i 119.

44 C. G. Fürst, *Canones Synopse zum Codex Iuris Canonici und Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, dz. cyt., s. 21 i 119.

bardzo precyzyjne i stanowi w swoim kan. 1058, że to jedynie „Romanus Pontifex a nemine iudicatur”⁴⁵.

W podsumowaniu warto wskazać, że struktura rozdziałów na temat Biskupa Rzymskiego w kodeksie łacińskim i wschodnim jest identyczna. Stąd też warto przywołać uwagę z prac kodyfikacyjnej komisji kodeksu wschodniego, że należy szczególnie zatroszczyć się, aby w tej tak ważnej materii nie powstało żadne zróżnicowanie między dwoma kodeksami, przy zachowaniu jedynie modyfikacji redakcyjnych, tym bardziej, że kanony łacińskie poprzez promulgację Kodeksu prawa kanonicznego zostały już zaaprobowane przez najwyższego ustawodawcę; stąd też nie ma żadnej racji, aby nie uważać, iż nie odpowiadają wschodniej tradycji teologicznej⁴⁶.

Podsumowanie

Podjęty temat jest niewątpliwie ważny oraz aktualny, także w perspektywie ewentualnej ewolucji kanonów na temat Biskupa Rzymskiego, co między innymi sugeruje kard. Francesco Coccopalmerio w przywołanym artykule, w szczególności w przedstawionych konkluzjach dotyczących szerszej współpracy Biskupa Rzymskiego z Kolegium Biskupów⁴⁷. Na takie szersze i bardzo praktyczne rozumienie czy też interpretowanie łacińskiego kan. 333 § 2, który wyraźnie mówi, że „Romanus Pontifex, in munere supremi Ecclesiae Pastoris explendo, communionem cum caeteris Episcopis immo et universa Ecclesia semper est coniunctus”, wskazywali już wcześniej niektórzy autorzy⁴⁸.

Nie ulega wątpliwości, że to, co przez stulecia powiedziano oraz napisano na temat osoby i urzędu Biskupa Rzymskiego, wskazuje na jego fundamentalną, czyli podstawową rolę w powszechnej historii Kościoła, a także, w sensie szerszym – całej ludzkości, po zmartwychwstaniu oraz zesłaniu Ducha Świętego, i zapewne tak pozostanie aż do końca czasów. Stąd też Jan Paweł II mógł napisać: „Pasterzem

45 Zob. V. J. Pospishil, *Eastern Catholic Church Law*. According to the Code of Canons of the Eastern Churches, New York 1993, s. 95.

46 Zob. „Nuntia” 22 (1986), s. 39.

47 Zob. F. Coccopalmerio, *Verso possibili, nuove forme di esercizio del primato? Un tentativo di risposta a „Ut unum sint”, n. 95 con una esegesi del can. 333 § 2*, dz. cyt., s. 405.

48 Zob. G. Mazzoni, *Episcopato collegialità e primato: presupposti teologici e giuridici*, „Monitor Ecclesiasticus” 115 (1990) 3, s. 545.

całej owczarni Pańskiej jest Biskup Kościoła Rzymskiego; w nim bowiem, z najzupełniej wolnego postanowienia Opatrzności Bożej, święty Piotr apostoł złożył Chrystusowi przez męczeństwo najwyższe świadectwo krwi. Jest więc zrozumiałe, że przedmiotem szczególnej uwagi była zawsze prawowita sukcesja apostołska na tej Stolicy, z którą «z powodu wzniesłego pierwszeństwa powinien pozostawać w zgodzie każdy Kościół»⁴⁹. Prymat Biskupa Rzymskiego to bowiem najważniejsza i niezmienna instytucja całej struktury organizacyjnej Kościoła oraz sposobu jego funkcjonowania⁵⁰.

Warto w tym miejscu dodać, iż mimo że Jan Paweł II jako regułę postanowił, że ważny wybór Biskupa Rzymskiego wymaga dwóch trzecich głosów⁵¹, to jednak dopuścił on także taki wybór przez większość absolutną⁵². Sukcesywnie jednak papież Benedykt XVI dokonał nowelizacji Konstytucji apostołskiej *Universi Dominici gregis*, i postanowił swoim motu proprio z 11 lipca 2007 roku, wskazując jednocześnie, że postulowało taką zmianę wiele autorytetów, aby została przywrócona tradycyjna norma, według której nowy Biskup Rzymski jest ważnie wybierany tylko przez otrzymanie dwóch trzecich głosów kardynałów elektorów⁵³. Powyższa, być może dla niektórych osób jedynie kosmetyczna nowelizacja, potwierdza stałą i żywą troskę wspólnoty Kościoła o swojego najwyższego pasterza oraz o jego jak najgodniejszy wybór.

Setna rocznica urodzin św. Jana Pawła II (ur. 18 maja 1920 roku), który w szczególności Kościołowi w Polsce przybliżył osobę oraz urząd Biskupa Rzymskiego swoim długim oraz bogatym pontyfikatem, zachęca do ciągłej analizy tego wyjątkowego urzędu. Papież z Polski nie tylko promulgował analizowane kodeksy

49 UDG, wstęp.

50 Por. U. Lattanzi, *Il primato romano*, dz. cyt., s. 7.

51 „Ustalam więc, że do ważnego wyboru Biskupa Rzymskiego wymaga się dwóch trzecich głosów, obliczanych w stosunku do ogólnej liczby obecnych elektorów. W przypadku, gdyby liczba obecnych Kardynałów nie mogła być podzielona na trzy równe części, do ważności wyboru Papieża jest wymagany jeden głos więcej” (UDG 62).

52 „Jeśli głosowania nie przyniosą wyniku, po postępowaniu zgodnie z tym, co ustalono w poprzednim numerze, Kardynałowie elektorzy zostaną poproszeni przez Kardynała Kamerlinga o wyrażenie opinii co do sposobu działania; zastosuje się taki sposób, jaki ustali większość absolutna. Nie będzie jednak można odstąpić od wymogu, by ważny wybór dokonał się albo poprzez absolutną większość głosów, albo poprzez głosowanie tylko na dwa imiona, które w bezpośrednio poprzedzającym głosowaniu otrzymały większą część głosów, wymagając także w tej drugiej ewentualności jedynie większości absolutnej” (UDG 75).

53 Por. T. Rozkrut, *Nowelizacja Konstytucji Apostołskiej „Universi Dominici Gregis”*, „Annales Canonici” 3 (2007), s. 265–267.

posoborowe, ale także promulgował nową Konstytucję apostolską o wakacie Stalicy Apostolskiej i wyborze Biskupa Rzymskiego dnia 22 lutego 1996 roku, w święto Katedry św. Piotra Apostoła.

Prezentowana wypowiedź to jedynie zarysowanie bardzo bogatej problematyki, z którą wiąże się między innymi szczegółowe studium oraz analiza syntetycznie wskazanych źródeł kanonów łacińskich i wschodnich dotyczących osoby oraz urzędu Biskupa Rzymskiego⁵⁴.

SUMMARY

Modern canons relating to the Bishop of Rome: Latin and Eastern. Comparison and their sources

The Person and the Office of the Bishop of Rome that is the highest and the most important office within the entire Church and that cannot be compared to any other office both in the Church itself and the secular community, that has lasted continuously for centuries and millennia and that has remained unchanged at the same time and has constantly been discovered with reverence, constitutes exquisitely rich, important, and complex issue and thematics. It is not only an incisive look and theological and legal analysis or historic and even political analysis that have been depicted in a number of interesting monographies and other detailed studies, including important scientific symposia, but also publications containing personal references to individual popes. The article is aimed at analysing current canons concerning the Bishop of Rome, i.e. canons included in the codes of canon law promulgated by Pope John Paul II, it means the Latin Code of 1983 and Eastern Code of 1990. The presented statement is only a depiction of a very rich issue, which inter alia involves a detailed study and analysis of only synthetically indicated sources of Latin canons and Eastern canons concerning the Person and the Office of the Bishop of Rome. Anniversary of one hundred years of birth of St. John Paul II, who made the Person and the Office of the Bishop of Rome much closer to the Church in Poland especially by his long and rich pontiff, encourages to a continuous analysis of this extraordinary office.

Keywords: the Bishop of Rome, the College of Bishops, the Latin Code, the Eastern Code, Primacy

⁵⁴ Por. Z. Grocholewski, *Canoni riguardanti il Papa e il Concilio Ecumenico nel Nuovo Codice di Diritto Canonico*, „Apollinaris” 93 (1999) 3-4, s. 571-610.

Współczesne kanony na temat Biskupa Rzymskiego: łacińskie i wschodnie. Porównanie oraz ich źródła

Osoba oraz urząd Biskupa Rzymskiego – najwyższy i najważniejszy w całym Kościele, nieporównywalny z żadnym innym urzędem, czy to w samym Kościele, czy też w społeczności świeckiej, trwający nieprzerwanie przez wieki oraz tysiąclecia i jednocześnie pozostający niezmiennym i ciągle z pietyzmem odkrywany – to problematyka i tematyka niezmiernie bogata, ważna i złożona. To również przedmiot wielowiekowej i dogłębnej analizy teologiczno-prawnej, który doczekał się wielu interesujących monografii oraz innych szczegółowych studiów, w tym ważnych sympozjów naukowych, ale również publikacji zawierających osobiste odniesienia do konkretnych papieży. Artykuł poddaje analizie współczesne kanony na temat Biskupa Rzymskiego, to jest kanony zawarte w kodeksach prawa kanonicznego promulgowanych przez papieża Jana Pawła II, czyli w kodeksie łacińskim z roku 1983 oraz w kodeksie wschodnim z roku 1990. Prezentowana wypowiedź to jedynie zarysowanie bardzo bogatej problematyki, z którą wiąże się między innymi szczegółowe studium oraz analiza syntetycznie wskazanych źródeł kanonów łacińskich oraz wschodnich dotyczących osoby oraz urzędu Biskupa Rzymskiego. Setna rocznica urodzin św. Jana Pawła II, który w szczególności Kościołowi w Polsce, który w szczególności Kościołowi w Polsce przybliżył osobę oraz urząd Biskupa Rzymskiego swoim długim oraz bogatym pontyfikatem, zachęca do ciągłej analizy tego wyjątkowego urzędu.

Słowa kluczowe: Biskup Rzymski, Kolegium Biskupów, kodeks łaciński, kodeks wschodni, prymat

BIBLIOGRAFIA

Źródła

1. *Allocutio Summi Pontificis occasione praesentationis Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium in XXVIII Congregatione generali Synodus Episcoporum habita, „Communicationes” 22 (1990), s. 205–211.*
2. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus praefatione, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab emo Petro Card. Gasparri auctus, Romae MCMXVIII.*
3. *Congregazione per la Dottrina della Fede, Il Primato del successore di Pietro nel mistero della Chiesa. Testo e commenti, Città del Vaticano 2002.*
4. *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II, Lublin 2002.*

5. *Kodeks prawa kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski 2008.
6. Konstytucja apostolska *Universi Dominici Gregis* Ojca Świętego Jana Pawła II o wakacie Stolicy Apostolskiej i wyborze Biskupa Rzymskiego, Watykan 1996.
7. *Litterae Apostolicae Motu Proprio Datae Quibus nonnullae normae Codicis Iuris Canonici immutantur*, „Acta Apostolicae Sedis” 107 (2016), s. 602–606.
8. Papież Franciszek, *List apostolski motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa*. *List apostolski motu proprio „Mitis et misericors Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (tekst łacińsko-polski)*, Tarnów 2015.
9. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Città del Vaticano 1989.
10. Pontificium Consilium De Legum Textibus Interpretandis, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*. *Fontium annotatione auctus*, Città del Vaticano 1995.
11. Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Poznań 2002.

Literatura

1. AA. VV., *Il primato del successore di Pietro*. Atti del simposio teologico, Roma, dicembre 1996, Città del Vaticano 1998.
2. Alonso F. A., *Cum Petro et sub Petro. Primato ed episcopato dal Vaticanum I al Vaticanum II*, Milano 2019.
3. Arrieta J. I., *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*, Milano 1997.
4. Bianchi P., *Il potere giudiziario del Romano Pontefice*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 13 (2000), s. 64–82.
5. Bertone T., *I miei papi*, Torino 2018.
6. Candia F., *Collegialità e Sinodo dei Vescovi sotto il pontificato di Papa Francesco*, Rubbettino 2018.
7. Chiappetta L., *Il codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. 1, Napoli 1988.
8. Coccopalmerio F., *Verso possibili, nuove forme di esercizio del primato? Un tentativo di risposta a „Ut unum sint”, n. 95 con una esegesi del can. 333 § 2*, „Periodica” 108 (2019), s. 381–408.

9. Corecco E., Gerosa L., *Il diritto della Chiesa*, Milano 1995.
10. Dziwisz S., *Świadectwo*, Warszawa 2007.
11. Errázuriz M. C. J., *Corso fondamentale sul diritto nella Chiesa*, vol. 1: *Introduzione. I soggetti ecclesiali di diritto*, Milano 2009.
12. Erdő P., *Władza Biskupa Rzymu. Ujęcie historyczno-prawne*, „*Annales Canonici*” 8 (2012), s. 5–21.
13. Fürst C. G., *Canones Synopse zum Codex Iuris Canonici und Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, Freiburg–Basel–Wien 1992.
14. Grocholewski Z., *Canonii riguardanti il Papa e il Concilio Ecumenico nel Nuovo Codice di Diritto Canonico*, „*Apollinaris*” 93 (1999) 3–4, s. 571–610.
15. Grocholewski Z., *Il Romano Pontefice come giudice supremo nella Chiesa*, „*Ius Ecclesiae*” 7 (1995), s. 39–64.
16. Granfield P., *Papal resignation*, „*Jurist*” (1978), s. 118–131.
17. Jamin J., *Il foro personale del Romano Pontefice per i capi di stato*, „*Ius Ecclesiae*” 27 (2015), s. 555–576.
18. Krzywda J., *Prymat papieski i Kolegium Biskupów w świetle nauki Vaticanum I i II*, Kraków 2008.
19. Lattanzi U., *Il primato romano*, Brescia 1962.
20. Mazzoni G., *Episcopato collegialità e primato: presupposti teologici e giuridici*, „*Monitor Ecclesiasticus*” 115 (1990) 3, s. 535–549.
21. Müller G. L., *Papież: posłannictwo i misja*, Kraków 2017.
22. Paolis V. De, Feliciani G., Longhitano A., Manzanares J., Sobański R., *Collegialità e primato*, Bologna 1993.
23. Pospishil V. J., *Eastern Catholic Church Law. According to the Code of Canons of the Eastern Churches*, New York 1993.
24. *Primato pontificio ed episcopato. Dal primo millennio al Concilio Ecumenico Vaticano II. Studi in onore dell'Arcivescovo Agostino Marchetto*, a cura di J. Ehret, Città del Vaticano 2013.
25. *Il primato del Vescovo di Roma nel primo millennio. Ricerche e testimonianze. Atti del symposio storico-teologico, Roma, 9–13 Ottobre 1989*, a cura di M. Mac-carrone, Città del Vaticano 1991.
26. Rahner K., Ratzinger J., *Episcopato e primato*, Brescia 1966.
27. Rozkrut T., *Abdykacja*, w: *Leksykon prawa kanonicznego*, red. M. Sitarz, Lublin 2019, k. 1–3.
28. Rozkrut T., *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym*, Tarnów 2010.

29. Rozkrut T., *Kontekst i zarys tematyki motu proprio „De concordia inter Codices”*, w: *Chrzest i małżeństwo – harmonizacja ustawodawstwa*, red. H. Stawniak, R. Kamiński, Warszawa 2018, s. 11–25.
30. Rozkrut T., *Nowelizacja Konstytucji Apostolskiej „Universi Dominici Gregis”*, „*Annales Canonici*” 3 (2007), s. 265–267.